

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ВИБОРУ МОДЕЛІ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Туболець І.І., к.е.н., доцент; Фоміних В.І., асистент

Дніпропетровська державна фінансова академія

У статті розглянуто роль фінансових ресурсів для вибору моделі та стратегії розвитку інноваційного підприємства. Наведено складові елементи фінансових ресурсів та джерела їх залучення.

The article considers the role of financial resources for the choice of the model and the strategy of the innovation development of the enterprise. Are the constituent elements of financial resources and their sources of attraction.

Постановка проблеми. Перебудова економіки України за час незалежності відбувається повільними темпами, і це є головною причиною того незадовільного економічного стану, у якому перебуває наша держава. На початку становлення української державності не було обрано ефективну стратегію економічного розвитку, вирішальну роль у якій відіграє інноваційний тип [6, с. 15].

Для того, щоб Україна посіла чільне місце серед країн міжнародного співтовариства, необхідно вибрати тип розвитку економіки, який забезпечить її стійке зростання та процвітання у майбутньому. Таким типом розвитку, на наш погляд, є інноваційний. Для інноваційного типу економіки характерним є високий рівень розвитку освіти та науки, особливо прикладної, розвиток науково-дослідних робіт та проектно-конструкторських розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії і практики використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного зростання зробили вчені-економісти: Александрова В.П., Аллахвердян Д.А., Андрущенко В.Л., Атлас М.С., Бажал Ю.М., Базарова Г.В., Бард В.С., Безчасний Л.К., Бірман А.М., Бровкова Є.Г., Василик О.Д., Вознесенський Е.О., Гальчинський А.С., Геєць В.М., Гончарова Н.П., Даниленко А.І., Дем'яненко М.Я., Калитич Г.І., Кириленко О.П., Кириллов М.М., Кузнец С., Лаврушин О.І., Лагутін В.Д., Лапідус М.Х., Лапко О.О., Лукінов І.І., Малицький Б.А., Массаригін Ф.С., Менш Г., Мишкін Ф., Міщенко В.І., Молчанова О.О., Мороз А.М., Нейкова Л.І., Нікольський П.С., Новоселов А.А., Огородник С.Я., Опарін В.М., Павлюк К.В., Пашковський В.С., Пересада А.А., Пессель М.А., Поддєрьогін А.М., Продівус І.П., Рибін В.І., Савлук М.І., Сало І.В., Сенчагов В.К., Соколовська А.М., Солоу Р., Федосов В.М., Чантладзе В.Г., Черваньов Д.М., Шенгер Ю.Є., Шумпетер Й., Юрій С.І. та інші. Теоретична необхідність інноваційного розвитку вітчизняної економіки сьогодні певною мірою обґрунтована у наукових публікаціях українських учених. Однак забезпечити такий розвиток неможливо без фінансових ресурсів.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення джерел залучення фінансових ресурсів для розвитку інноваційного підприємства.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань дослідження: обґрунтування понять “інновація” та “іннова-

ційна економіка”; розгляд моделей інноваційного підприємства, вивчення складових елементів фінансових ресурсів та джерел їх залучення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинники, які перешкоджають інноваційній діяльності підприємств в Україні, можна поділити на дві основні групи – економічні і виробничі. Серед економічних труднощів на першому місці недостатність грошових потоків, недостатня державна фінансова підтримка, значна та завищена вартість нововведень, низький платіжоспроможний попит на нові продукти, високий економічний ризик, тривалі строки окупності інновацій тощо.

Серед виробничих чинників найбільше неспокою завдають низький інноваційний потенціал підприємства, недостача інформації про нові технології, відсутність інформації про ринки збуту, недостатні можливості для кооперування з іншими підприємствами та організаціями, вплив кваліфікованих кадрів тощо.

Що ж конкретно слід розуміти під інноваціями та інноваційною економікою? Цій проблемі багато дослідників присвятили чимало наукових праць.

Бажал Ю. справедливо відзначає, що основоположником інноваційної теорії економічного розвитку був український учений М. Туган-Барановський [1, с. 22]. Основні її положення підтримували такі відомі економісти, як: Кейнс Дж. М. та Ростоу У. Зокрема, Ростоу У. в праці “Теоретички економічного зростання від Давида Юма до нинішніх часів” зазначає, що “в Європі послідовність розвитку ідей економічного зростання та бізнесових циклів така: від Туган-Барановського до Шпітгофа, далі до “Ліги Націй” Хабєрлера і за тим – “Бізнесові цикли” Шумпетера”. Кейнс Дж.М. також заявляв, що симпатизує школі, представленій такими авторами, як Туган-Барановський М., Хал, Шпітгоф і Шумпетер Й.

М. Туган-Барановський у праці “Промислові кризи у сучасній Англії, їх причини і вплив на народне життя” (1894 р.) дослідив різні підходи до пояснення циклічного характеру економічного розвитку і зробив висновок про те, що величина попиту на капітал залежить від стану технічного прогресу.

Теорію М. Туган-Барановського про вплив внутрішніх чинників, що визначені технічними змінами в основному капіталі, на економічний розвиток завершив Шумпетер Й., який увів у науковий обіг категорію інновація і створив цілісну інноваційну теорію.

На думку Пімошенка Ю., інновація – це “результат успішного ринкового обміну ідей на інвестиції для їхньої реалізації” [9, С. 26].

Соціолог Барнетт Х. трактує інновацію як нові думки, способи поведінки або предмети, що якісно відрізняються від попередніх форм [10].

Мюллер Р. сприймає інновацію як активну або пасивну зміну конкретної системи щодо зовнішнього середовища [11].

Водночас майже всі дослідники сучасної економіки однастайні в тому, що інновація – це якісні зміни. Вирішальною ознакою інновації є можливість використання нововведення на рівні одного підприємства. У цьому випадку для підприємства важливо, чи займається воно впровадженням інновацій як піонер у національному господарстві, чи ні.

Отже, інновація – це нововведення, використання якого призводить до якісних змін у виробництві з метою отримання соціально-економічної вигоди (ефекту) [6, с. 22].

Інноваційна економіка – це економіка, яка ґрунтується на пошуку, підготовці та реалізації інвестицій, які збільшують ступінь реалізації потреб суспільства [4].

Основою інноваційного розвитку є випереджувальні інвестиції, зокрема фінансові, високий рівень фахових знань, широка інформатизація, потужний інтелектуальний потенціал суспільства.

Інноваційний тип розвитку втілюють за допомогою інноваційної моделі. Інноваційна модель розвитку економіки – це теоретичне вираження інноваційних пріоритетів, напрямів, структур, мотивацій, стратегій, механізмів тощо, які спрямовані на формування інноваційного типу розширеного відтворення національних економік [6, с. 31].

В умовах дефіциту капіталу інноваційна модель розвитку є найприйнятнішою, тому що вона дає змогу Україні оптимально використати власні економічні ресурси в межах національних потреб. Інноваційну модель розвитку можна використати для окремих територій, галузей, підприємств. Вона може бути базовою для розширеного відтворення всіх форм власності на засадах використання інноваційних ідей і продуктів.

Залежно від способу організації інноваційного процесу можна виділити три моделі інноваційного підприємства:

- інноваційне підприємство на засадах внутрішньої організації, коли інноваційні продукти створюють і освоюють всередині підприємства його спеціалізовані підрозділи;
- інноваційне підприємство на основі зовнішньої організації за допомогою контрактів, коли замовлення на створення або освоєння інновацій розміщують між сторонами організації;
- інноваційне підприємство на засадах зовнішньої організації за допомогою венчурів, коли підприємство для реалізації інноваційного проекту засновує дочірні венчурні фірми.

Фінансові ресурси та їх структура – важливий чинник не тільки вибору моделі інноваційного підприємства, а й типу його інноваційної стратегії. В Україні можуть широко використовуватись друга і третя моделі (у структурі залучених ресурсів висока частка коштів засновників і пайовиків). Щодо першої, то її застосування ускладнене незадовільним фінансовим станом підприємств [5].

Важливим чинником інноваційного розвитку економіки є кредити, особливо кредити міжнародних фінансових організацій. На жаль, у нашій державі кредити не завжди використовувались за прямим призначенням (для реалізації економічних реформ), а міжнародний валютний фонд (МВФ) ставив стільки вимог економічного характеру, що говорити про суверенітет держави в економічній політиці ставало проблематичним.

Заслужують на увагу ідеї професора Павловського М.А. про вплив іноземних кредитів на інноваційний тип розвитку в Україні [8, с. 115-117].

Він поділяє зовнішні кредити на позитивні або корисні – вони сприяють створенню в Україні сучасних наукомістких і конкурентоспроможних виробництв; нейтральні або нульові (для виконання таких проектів, які не сприяють зростанню наукомістких виробництв, зовнішньоекономічної заборгованості і не ведуть до втрати робочих місць); негативні або небезпечні – для виконання проектів, що руйнують наукомісткі і конкурентоспроможні виробництва, призводять до зростання зовнішньоекономічного боргу або до втрати робочих місць.

Головною передумовою ефективного розвитку інноваційної діяльності є її відповідне фінансово-кредитне забезпечення, яке повинне оптимально поєднати усю сукупність фінансово-кредитних методів та інструментів щодо пошуку, мобілізації і використання грошових коштів при наявності також трудових, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів.

Підприємства можуть залучати фінансові кошти шляхом: державного фінансування, використання інвестицій приватного капіталу і фінансування за рахунок власних джерел.

Державне фінансування має вузьке коло підприємств і організацій переважно для отримання нових наукових знань, важливих на перших стадіях інноваційного процесу.

Держава залучає інвестиції без продажу своїх пакетів акцій. У цьому випадку іноземний інвестор не лише отримає свою частку (пакет акцій) майна, а й водночас стане співвласником уже оновленого підприємства, яке працюватиме ефективно і прибутково, випускатиме конкурентоспроможну продукцію. Свої вигоди (дивіденди) отримає і держава, оскільки шляхом інвестування вона стане співвласником рентабельного підприємства. Цей інструмент має суттєві переваги над способом передачі в управління державних пакетів акцій. По-перше, така передача акцій в управління започаткувала велику олігархічну спокусу працювати на себе шляхом використання державної власності. По-друге, передання в управління корпоративних прав є ширмою державним чиновникам, які не хочуть брати на себе відповідальність, і є своєрідною гарантією від банкрутства для новоявлених керівників.

У більшості розвинутих країн інноваційний розвиток їх економіки забезпечено завдяки формуванню і зростанню ролі державного сектора науки. Держава бере на себе від 20 до 50 % національних видатків на науку. Для фундаментальних досліджень цей показник становить 50-70 %. Майже повністю із державного бюджету фінансована фундаментальна наука в університетах. Останніми роками частка наукових видатків у загальній сумі державного бюджету в США становила 6-7 %; у ФРН, Великобританії, Італії, Франції – 4-5 %; Японії – 3,0-3,5 % [3, с. 302]. У разі вибору бюджетних пріоритетів до уваги беруть передусім три чинники: національні цілі, необхідність вирішення найгостріших проблем конкретного періоду, реальні можливості національних наукових шкіл.

На розвиток інновацій значно впливає залучення приватного капіталу, передусім через систему венчурного інвестування. Особливості венчурного капіталу роблять його привабливим засобом залучення фінансових а також

трудових, інтелектуальних та інформаційних ресурсів.

Джерелами приватного венчурного капіталу можуть бути фінансові ресурси: приватних товариств і корпорацій, що працюють на біржах; венчурних фірм; фондів венчурного капіталу; страхових компаній; пенсійних фондів; консультаційних інвестиційних фірм; кошти населення тощо.

Поява венчурного бізнесу пов'язана з недоліками у системі традиційних банківських інвестицій і кризою корпоративного та інституціонального інвестування. Комерційні банки та інвестиційні компанії виявилися надто консервативними і не спроможними усвідомити потенціал нового бізнесу, його вплив на економічний розвиток.

У розвинутих ринкових країнах венчурне фінансування широко використовують уже не одне десятиліття. В середині 90-х років загальний світовий ринок венчурного капіталу становив понад 100 млрд. дол. За один тільки 1996 р. нові інвестиції венчурного капіталу в США досягли понад 10 млрд. дол., а на Європейському континенті – майже 8 млрд. дол. [2, с. 45].

В Україні потреба у венчурному капіталі є значною з огляду на потребу реструктуризації економіки. Однак сьогодні форми і механізми венчурного фінансування цієї реструктуризації ще не досліджені.

Венчурний капітал – це інвестиції, вкладені власником у проекти нових підприємств за умови його участі в прибутках від нової справи. Американські економісти Фенн Ж., Лайанг Н., Прауз С., Джонсон П. визначають венчурний капітал як фінансування акціонерного капіталу інноваційних підприємств малого бізнесу, які мають значний потенціал росту на стадії їх створення і реалізації продукції, в сукупності з консультаційною підтримкою і високою мірою залученості у процес прийняття рішень.

Цей капітал можна використовувати і для створення підприємства, проте здебільшого його вкладають у підприємство через п'ять-шість років після його створення. Крім того, венчурний капітал часто застосовують і в разі викупу цілого підприємства або окремих її частин (відділень, заводів, філій, представництв) керівниками цього ж підприємства (вони стають власниками й одночасно керівниками підприємства або його частини).

Одним із способів мобілізації різних джерел фінансування інноваційної діяльності підприємств і оптимального розподілу фінансових ризиків між учасниками інвестиційного проекту може стати так зване проектне фінансування, коли використовується весь спектр джерел і методів фінансування інвестиційних проектів (власних коштів підприємств, державних коштів, банківських кредитів, емісій акцій, внесків в акціонерний капітал, облігаційних позик, франчайзингу, лізингу тощо), а ризики, пов'язані з реалізацією інвестиційних проектів, розподіляються між всіма учасниками. Суттєво, що на різних стадіях інвестиційного циклу роль окремих учасників в управлінні ризиками і покритті можливих збитків змінюється. Так, банк не повинен нести відповідальність за якість вводу в експлуатацію технологічного обладнання. Однак, банк може на себе взяти управління, наприклад, комерційними чи валютними ризиками [7, с. 39].

Головним джерелом фінансування інновацій є власні кошти підприємств

(прибуток, амортизаційні відрахування). Водночас, вибірковий аналіз динаміки обсягів власного капіталу підприємств України за останні кілька років засвідчив, що всі підприємства відчують нестачу власних коштів для забезпечення навіть поточної господарської діяльності [5]. Тому ресурсну базу підприємств-інноваторів не можна вважати головним джерелом фінансового забезпечення їх інноваційної діяльності. З огляду на це, необхідна активізація діяльності комерційних банків щодо інвестування ними фінансових ресурсів в інноваційні проекти. Проте банківський сектор сьогодні більше цікавить великі проекти зі швидкою окупністю і низькою ставкою рефінансування.

Одним із складових елементів підтримки інновацій є інноваційні фонди: фонд фундаментальних досліджень; фонд прикладних досліджень і розробок; патентні фонди; доброчинні фонди; галузеві фонди розвитку виробництва, науки і техніки; фонди розвитку виробництва; фонди банків та інноваційних інститутів; фонди приватних осіб.

Фонди є системною формою забезпечення інноваційної діяльності у різних галузях науки. Тому для їх раціонального використання треба мати єдине керівництво, забезпечувати оперативну координацію і гнучке регулювання перспективних напрямів інноваційного розвитку держави.

Отже, серед головних фінансових ресурсів розвитку інноваційного підприємства треба назвати такі: власні кошти підприємств, у тому числі амортизація, які використовують на модернізацію і реконструкцію як елемент грошових потоків; кошти бюджетів, які спрямовують на фінансування інноваційного типу розвитку; кредити комерційних банків для фінансування пріоритетних в Україні програм; спрямування кредитної політики на розвиток національного підприємництва, передусім виробничого; створення і розвиток фінансово-промислових груп (ФПГ) у межах промислової і науково-технічної політики держави в інтересах економічного зростання; законодавче закріплення співвідношення між коротко- та довготерміновими кредитами; створення сприятливого інвестиційного клімату для реалізації пріоритетних програм і проектів.

Висновки. Для того, щоб Україна посіла чільне місце серед країн міжнародного співтовариства, необхідно вибрати інноваційний тип розвитку економіки, який забезпечить її стійке зростання та процвітання у майбутньому. Основою інноваційного розвитку є випереджувальні інвестиції, зокрема фінансові, високий рівень фахових знань, широка інформатизація, потужний інтелектуальний потенціал суспільства.

Важливим чинником інноваційного розвитку економіки є фінансові ресурси. Підприємства можуть залучати фінансові кошти шляхом: державного фінансування, використання інвестицій приватного капіталу і фінансування за рахунок власних джерел.

Державне фінансування – це фінансування інноваційної діяльності суб'єктів господарювання на безповоротних засадах за кошти бюджету і позабюджетних фондів. На розвиток інновацій значно впливає залучення приватного капіталу, передусім через систему венчурного інвестування. Одним із способів мобілізації різних джерел фінансування інноваційної діяльності під-

приємств і оптимального розподілу фінансових ризиків між учасниками інвестиційного проекту може стати так зване проектне фінансування, коли використовується весь спектр джерел і методів фінансування інвестиційних проектів. Самофінансування передбачає використання суб'єктами господарювання власних та акціонерних фінансових ресурсів в інноваційних цілях. Головними джерелами власних фінансових ресурсів є прибуток і амортизація.

Список використаних джерел:

1. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін: Навч. посібник. – К.:Заповіт, 1996. – 240 с.
2. Дагаев А.А. Механизмы венчурного (рискового) финансирования: мировой опыт и перспективы развития в России // Экономика XXI века. – 1999. – № 1. – С. 45.
3. Дынкин А., Иванова Н. Наука и технологии: мировые тенденции //Общество и экономика. – 1999. – № 3-4. – С. 302.
4. Крупка М.І. Фінансові особливості економічної інтеграції України у світове господарство // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 8-21.
5. Крупка М.І. Фінансово-економічні аспекти безпеки інноваційного підприємництва // Економічна безпека України: внутрішні та зовнішні чинники. Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 256 с.
6. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
7. Лавров А.С. Инновационный механизм воспроизводства научно-технического потенциала высокотехнологических предприятий // Финансовый бизнес. – 2001. – № 4-5. – С. 39.
8. Павловський М.А. Шлях України. – К.: Техніка, 1996. – С. 115-117.
9. Пимошенко Ю. Инвестор – это прежде всего предприниматель // Финансовый бизнес. – 1997. – № 3. – С. 26.
10. Barnett H. Innovation the Basis of Cultural change. – N.Y., 1953.
11. Müller R. Das Management der Innovation. Frankfurt am Mein, 1973.

Рецензент: д.е.н., професор Дацій О.І.

УДК 338.439.5 : 635

ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ОВОЧІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Федорчук Н.В., к.е.н.

Подільський державний аграрно-технічний університет

У статті висвітлено теоретичні основи проблем, які пов'язані із формуванням та функціонуванням ринку овочів. Показано особливості формування первинного регіонального ринку продукції овочівництва. Визначено вплив факторів, які безпосередньо впливають на рівень споживання овочів. Зазначена необхідність дієвої державної підтримки у створенні повноцінного ринку овочів.

The article deals with the theoretical foundations of the problems which is connected with the formation and operation of market vegetables. The features of formation of the primary regional market vegetable production. The influence of factors that directly affect the level of intake of vegetables. Indicated the need for effective government support in creating a full-fledged market vegetables.

Постановка проблеми. Практика аграрних реформ, які здійснюються останнім часом в агропромисловому комплексі України, довела необхідність докорінної перебудови всієї системи економічних відносин, яка охоплює од-